

D. SZAKÁCS ANITA

Munczy Béla cigányprímás első világháborús frontnaplói (1916–1917)

A későbbi soproni cigányprímás, Munczy Béla, 1916–1917. évi erősen személyes hangvételű, gondosan megfogalmazott frontnaplói testvére Munczy Lenke hagyatékában¹ maradtak az utókorra. Munczy Béla frontnaplói az I. világháború pokláinak szociológiai szempontból is figyelemre méltó, eddig ismeretlen és dokumentálatlan túlélőjének, a tanult, professzionális muzikus cigánynak a gondolatait, cselekedeteit rögzítik.

A Munczy család neve szorosan összefüggött Sopron 19–20. századi zenei életével, zenekultúrájával. A család jelenleg ismert első generációját a „csepregi zenésztársaság” prímásaként tevékenykedő Munczy Ádám (1819–1904) képviselte. Munczy Ádám és 12 tagú zenekara 1861. április 1-jén fordult kérésével Sopron városához, hogy felvételt nyerjen a város kötelékébe. Hét gyermeke közül Munczy Lajos² volt a család legtehetségesebb tagja, akinek képességeit herceg Esterházy Pál fedezte fel. A herceg 1872-ben a bécsi konzervatóriumba küldte tanulni, ahol Josef Hellmesberger és Hans Richter tanítványa volt. Éveken át tagja, kitüntetett első hegedűse volt a Bécsi Opera zenekarának, s egyúttal a herceg házi muzikusa is. Később saját zenekart szervezett, az 1880-as évek második felében már a világot járta. Együttesében muzikált klarinétos édesapja és csellista öccse, Béla, valamint hegedűművész sógora, Makkay Béla. Az 1880-as évek derekától Németországban (Baden, München), Csehországban, Norvégiában, Portugáliában majd Amerikában turnézta.

A háborús naplókat író ifj. Munczy Béla édesapja id. Munczy Béla³ csellista volt, aki bátyja, Lajos támogatásával a bécsi konzervatóriumban tanult. Vidák Terézzel kötött frigyéből négy gyermek, Irénke,⁴ Aranka,⁵ az apa nevét viselő Béla,⁶ és Margit, későbbi nevén Lenke⁷ született. Id. Munczy Béla 14 éven keresztül bátyja, Munczy Lajos zenekarában zenélt 1894 és 1907 között. Budapesti és külföldi tartózkodásait követően 1910-ben tért vissza Sopronba, ahol Béla fiával közösen lépett fel szórakozóhelyeken. Felesége korai halála után Munczy

Béla egyedül nevelte az árvákat. Valószínű mind az anyagi nehézségek, mind a félresiklott pálya közrejátszott az érzékeny, csalódott művész korai halálában, aki 1912-ben 49 évesen halt meg szívinfarktuszban. Az árvákat Munczy Béla testvére, Munczy Mária⁸ és férje, az ugyancsak zenész, Bécsben végzett hegedűművész, és műgyűjtőként is ismert Makkay Béla⁹ fogadta magához. A gyermekek szeretetteljes környezetben nevelkedtek, amelyre a naplókban is gyakran találunk utalást.

Ifj. Munczy Bélát rendkívül érzékeny, finom lelkialkatú férfiként tartották számon családtagjai, ismerősei. A fiatalember hegedülni tanult nevelőapjától, de az I. világháború megakasztotta pályáját. A Királyi Honvéd Kiegészítő Parancsnokság pecsétjével 1915. november 5-én ellátott népfelkelési igazolványlap igazolása szerint ifj. Munczy Bélát alkalmasnak nyilvánították a népfelkelési fegyveres szolgálatra és haladéktalanul be kellett vonulnia. A magyar királyi I. honvédegységek III. századának III. szakaszához sorozták be katonának. Egyaránt részt vett az olasz front 1916-os és 1917-es évének harci eseményeiben és szolgált az orosz–lengyel fronton (1917).

I. világháborús frontnaplói hat, mára már néhol alig olvasható, ceruzával írott noteszban maradtak fenn. Az I. kötet 1916. február 4. – július 31., a II. kötet 1916. augusztus 8. – október 13., a III. kötet 1916. október 14. – december 31., a IV. kötet 1917. január 1. – április 7., az V. kötet április 28. – augusztus 25., a VI. kötet augusztus 27. – december 31-ig terjedő időszakot öleli fel. A naplók oldalai szinte napi részletességgel rögzítik az isonzói front poklát, majd az ennél nyugodtabbnak tűnő „keleti” frontot; a lövészárkok kiskatonájának mindennapjait, túlélési stratégiáját, mozgásterét. A naplókba olykor versbetétet is írt Munczy. E forráscsoport mellett fennmaradt több, döntően mostohaanyjához írott tábori levelezőlap, amely az erős cenzúra mellett Munczy Béla dalműveiből őrzött meg párat.

Munczy nagyon részletes 1916–1917. évi frontnaplói nem csak az I. világháború időszakának nagy jelentőségű publikálatlan kordokumentumai, amelyben egy közkatona mindennapi frontélete, félelmei, vágyai elevenednek meg, de külön

¹ Magyar Nemzeti Levéltár Győr–Moson–Sopron Megye Soproni Levéltára, XIV. 152. Munczy Lenke iratai.

² Munczy Lajos 1846–1910.

³ Munczy Béla 1862–1911.

⁴ Munczy Irénke 1894–1926.

⁵ Munczy Aranka 1898–1981.

⁶ Ifj. Munczy Béla 1896–1938.

⁷ Munczy Lenke 1902–2001.

⁸ Munczy Mária 1867–1933.

⁹ Makkay Béla 1866–1946.

specialitása e forrásnak, hogy mindezeket a sorokat egy nagy tehetségű, ismert, köztiszteletnek örvendő cigányzenész család egyik tagja vetette papírra. A korban közkedvelt naplóírásnak köszönhetően e naplók szerzőjének személyes, belső gondolataiba, lelkivilágába adnak betekintést.

A hat naplóból álló sorozat eseményei 1916. május 24-vel kezdődnek Lendben¹⁰ a Salzach folyó mellett. A naplók hasábjain többször is felmerül a jövőtől való félelem gondolata. Így az 1916. június 19-i naplóbejegyzésben a következőket olvashatjuk: „Megjött a sürgöny, hogy Marschbereitek vagyunk. Most már nem sok idő telik bele, hogy tűzbe kerülünk. Én magammal nem törődöm csak hozzátartozóimat sajnálom (ha esetleg elesnek a hazáért). Ha úgy sebesülnék, hogy nem tudnám foglalkozásomat folytatni, jobb ha ott maradok! Mert csak nyűg lennék mások nyakán. Az Isten segítsen meg!”¹¹ A mindennapokat betöltő Marsch- és Gelenksübungokat követően 1916. június 21-én érkezik meg a parancs az indulásra, s másnap, június 22-én reggel ¾ 8-kor veszi kezdetét a nagy vonatút a 8-as és a 101-es csapattal együtt. A napló állomásról állomásra rögzíti a vonat útvonalát, amely kisebb-nagyobb megszakítások után Schwarzach, Loifarn, Klamstein, Dorfgastein, Angertal, Badgastein, Böckstein, Mallnitz, Obervellach, Penk, Kolbnitz, Spittal an der Drau, Rothenthurn, Feistritz an der Drau, Gummern, Villach, Finkensteinon, Faak am Seen, Asslingon (Jesenice), Laibach (Lubljana), Loitsch (Logatec) és Pivka (St. Peter in Krain), Divaca, Sezana érintésével érkezik meg végállomására Dutovlje–Skopoba, ahonnan a harctér már csak 35 kilométer. 1916. június 24-én érkeztek meg a táborba a 85-ösök és Munczy feljegyzése szerint a 4-es Landwehr is megérkezett. A táborban 11-es és 22-es vadászokkal is találkozott. Június 30-án az olaszok a doberdói fennsíkon nehéz üteggel heves tüzet nyitottak a Monte San Michele és a San Martino terület ellen. A görzi hídfő erős ágyú- és aknavetőtűz alatt állt, a gyalogság pedig a Monarchia Podgora állása ellen próbált előrehatolni. Munczy naplójában az olasz támadást a következőképpen jelenítette meg: „Tegnap estétől fogva ma délig ágyuztak egy másodpercnyi szünet nélkül. Azt beszél-lik, hogy a mi csapataink ezen a részen áttörték az olasz frontot. Hány szegény katona tért ez alkalommal örök nyugalom-ra?”¹² Majd július 2-i bejegyzésében így folytatta: „Ma megint erősen lőnek. Reggel fél nyolc tájban jött egy olasz repülőgép és röviddel utána papírdarabok szálltak a levegőben. Röp-iratok voltak! Magyarul és szlovénul írottak. Azt írták, hogy a magyar és osztrák katonák hiába ontják a vérüket, mert Asiagot az olaszok visszavették, a trónörökös hadai fejvesz-tetten menekülnek, fegyvert, muníciót hátrahagyva. Az oroszok pedig már 25 kilométerre benn vannak a Kárpátokban és Magyarország kapuja előtt állnak, ahol most érik a szép búza! Továbbá 190.000 osztrák–magyar katonát fogtak el az oroszok (valami lehet a dologban, de ez már mégis nagyon túlzott.) A mi századunknál nem érnek vele célt!”¹³ 1916. július 11-én

előőrsbe küldték: „Este 12 után benn voltunk a Stellungban. Mindjárt ki voltam küldve előőrsnek. Egész nap figyelni kellett, aludni sem lehetett. Itt még aránylag messze van a talján, de nem is engedték közelebb. A tűzérésünk erősen dolgozott, az olasz is viszont, de ez az új állás még nincs neki belőve. Nagyon idegfeszítő munka van itt. Sok sebesültünk van és két halott. Sok a mi golyóinktól, mert csak lődöznek vaktában, és a mi előőrseinket olaszoknak nézik. [...] Ma délután megint előőrs voltam, de olaszt nem láttam, és nem is lett bajom.”¹⁴

Egyre közelebb kerül a nap amikor Munczy ezrede bevetésre indul: „Délután megjött a parancs, hogy Marschbereitek vagyunk. Most már azt hiszem biztos, legkésőbb egy hét alatt tűzben leszünk! Az Isten segítségével bízom!” – írta 1916. július 12-i bejegyzésében,¹⁵ majd a következő nap így folytatta: „Reggel 7 órakor állt a század. Borzasztó hosszú út volt. Délután 4 óra előtt értünk ide. Szegedi Lagernek hívják a helyet, ahol egy barakkban szállásolva vagyunk. Itt már egész közel vagyunk a fronthoz. 9 órakor állt a század és indult, de nem tudtuk hová. Biztosra vettem, hogy Stellungba (állásba) megyünk, de mégsem így lett. [...] Egy helyen pihen-tünk, innét már jól hallottuk a fegyverropogást, még golyók is sípoltak a fejünk felett és még ami több, egy le is vágódott előt-tünk a földre. Itt már igazán a harctéren vagyunk, a földre, jobban mondva kőbe vajt lyukakban alszunk és vagyunk, ezek az úgynevezett kavernák. Nagyszerűen ki vannak itt építve az állások. Itt a technika minden vívmánya képviselve van, milyen munka lehetett az ilyen lakhelyeket a kőbe fúrni, melyekben 160, 180 embernek helye van! Már ágyúgo-lyót is hallottam sípolni. Most este megy ki az első Zug dolgozni a Stellungokon, ezért vagyunk itt. Minden nap más Zug megy.”¹⁶ Július 15-én megjegyezte naplójában, hogy megírta a búcsúlevelét, mert úgy vélte, hogy estére ők mennek ki dolgozni. Féelme be is igazolódott, július 16-án futóárkot ástak. Mint ahogy írta: „vesződséges dolog, mert egész kötömböket kell eltakarítani. Egész nyugodtan lehetett dolgozni, mert csu-pán csak fegyvergolyó füttyült fölöttünk. Akárcsak az énekes madarak reggel, olyan füttyülés van.”¹⁷

A július 25-i bejegyzésben már a doberdói frontról számolt be. „Tegnap este úgy tíz órakor nagyon rémes volt. A doberdói fronton rémesen ágyuztak, az ég is dörgött, és a világo-ság után ítélve égett is valami, Nagyon rémes volt! Hála Isten-nek csak nem is egész egy óra hosszát tartott. Ma azt beszél-lik, hogy abban a nagy tűzben nekünk csak három sebesültünk van, az olasz veszített.”¹⁸

1916 augusztusában került sor az I. világháború egyik leg-véresebb csatájára a Karszt-hegység legnyugatibb szélén elte-rülő doberdói fennsíkon. Miután a Monfalcone és Ronchi körüli síkvidék az olaszok kezére került, megpróbálták átha-tolni a fennsíkon. Gorizia/Görz az olaszoké lett, de Triesztet nem sikerült elérniük. Munczy augusztus 4-i feljegyzésében a következőképpen emlékezett meg a támadásról: „Ma tőlünk balra a Monfalconei és Doberdoi szakaszon rém erős tűzéréségi

¹⁰ Lend/A.

¹¹ A napló részleteit betűhív alakban írtuk át. Munczy napló, 1916. június 19.

¹² Munczy napló, 1916. június 29.

¹³ Munczy napló, 1916. július 2.

¹⁴ Munczy napló, 1916. július 11.

¹⁵ Munczy napló, 1916. július 12.

¹⁶ Munczy napló, 1916. július 13.

¹⁷ Munczy napló, 1916. július 16.

¹⁸ Munczy napló, 1916. július 25.

tűz van, mely egész napon át nem szünetel.”¹⁹ Augusztus 6-án, 7-én és 8-án a heves támadás tovább folytatódott. „Azt beszél-
lik, néhány helyen bejöttek az olaszok az állásba, de sok vesz-
teséggel. Egész nap tüzel a tűzéréség ma is. Sok reserve jött.
A disznó Talián most itt akar áttörni. Az úton egyre viszik a
sebesülteket, sokan maguk mennek. Döglött lovak fekszenek
az úton és sok elszórt katonai felszerelés, töltények, nem exp-
lodált ágyú lövedékek stb. Borzasztó dolog ez a háború. Sok
halottunk is van amint beszélük.”²⁰ Augusztus 17-én „az este
9 után megint rém erős fegyver és kézi gránát tűz volt. A mi
tábori őrsünk nyugtalanította az olaszt. Most már egész jól
lehet őket látni, amint szaladgálnak ide, oda, fedezéket épí-
tenek maguknak.”²¹

Munczy Béla szakaszát egy időre Reifenberg környékére
vonták vissza. A viszonylag nyugodt időszak azonban nem
tartott sokáig, a 7. isonzói csatát megelőzően (1916. szept.
14–18.) szeptember 7-én visszavezényelték őket a hadszín-
térre. 1916. szeptember 11-i bejegyzése pedig már az egyik
olasz támadásról tudósított: „Ezt a terepet lövi ahol mi
vagyunk. A dolina már tele van kődarabokkal amit a löve-
dékek szétszórtak. Van velünk egy Wahutka nevű intelligens
fiatal pesti gyerek. Szegény minden lövésnél összezerzen. Mi a
régibakák már ismerjük a suhogásról, hogy hol vág be, közel
e vagy messze. A bombát is látni a levegőben merre jön. Ma
azért mi is féltünk, mert nagyon közel csapkodott le. Itt tudja
az ember mi az, az életéért remegni.”²² – írta, majd a másnapi
feljegyzés tovább taglalta a borzalmakat: „Az éjjel is jól lőtt
az olasz. Reggel elvoltam kávéért és vízért. 11-től 2-ig kel-
lett volna dolgozni, de egy óra tájban rémesen fejeződött be.
A csimbum gránát bevágott a futó árokba és 3 halott, 3 sebe-
sült lett. Körülbelül öt talált be a futóárokba és rémes hatása
volt. Egy sebesültvivőt azt mondják derékba vágott ketté, egy
másiknak a jobb kezét vitte le tőben és a combján lógott a hús
és még egy sebe volt a hátán. Mikor a dolinába hozták még
élt. Istenem! Istenem mi itt az ember! [...] Istenem könyörülj
meg az emberiségen és vess véget a háborúnak.”²³ Szeptem-
ber 13-án az olaszok ismételt támadást indítottak a Monar-
chia frontvonalára ellen, amelynek során repülőket is bevetet-
tek. „Délután megint megkezdtek az ágyú és bomba tüzet.
Délután egy másik Dolinába bevágott és azt mondják 15 sebe-
sült és 4 halott volt. A tegnapi nap nem megy ki az eszemből!
Minél tovább kinn van az ember annál jobban fél.”²⁴ 1916.
szeptember 14-én és 15-én Munczy az olasz támadás foly-
tatásáról tudósított, illetve a tűzvonalbéli élményeit elevenít-
ette fel: „Este 12-től 5-ig dolgoztunk. ½ 6-kor rém erős ágyú-
tűzbe kezdett az olasz. Egész nap mi körülöttünk vágódnak
a lövedékek az ágyútűz létezik. Nincs egy másodperc melyben
ne explodálna egy löveg. Egész nap halálfélelemben húzó-
dunk a fedezékünkbe és várjuk, hogy mikor vág be a bomba
a dolinánkba. Délután be is vágott a dolina szélébe ahol a

sebesült vivők fedezéke volt. Délután ötör mi is bementünk
az állásba. Mindjárt a bemenés rémes volt. Egy helyen az állás
bedöntve és a romokon, halottakon keresztül kellett mász-
kálni. Ez a rész a 12. biene nagyon be van neki löve minden
percben küldi a bombákat és repülnek a kövek. Egy deszkát
találtam és a fal mellé húzódva a fejem fölé tartottam evvel
védtem a fejem. Tőlem jobbra egy pár embert betemetett a
gránát, kiásták őket. Egész estig ágyúzott a sötétség beálltá-
val kicsit csendesült az ágyú tűz. Ezt az időt az állás javítására
és a halottak elszállítására használták fel. Reggel virradatkor
megint megkezdődött az ágyúzás és tartott egész 12 utánig.
Ezután a gyalogság (az olasz) kezdett felvonulni és a jobb szár-
nyon támadott. Már majdnem a hátunk mögött volt. Látta,
hogy nem megy semmire, elkezdte az állást löni sorra, min-
den lövést. Egész össze van döntve a jobb szárny állása. Rémes
helyzetben voltam tőlem jobbra, balra halomra dönti az állá-
sokat és már közeledik felém. Épp egy sebesültet kötöttem
be, mikor a hátam mögött a dombon vágott be a csim bumm.
A fejemre esett egy darab kő, de csak megdagadt nem tört be.
Most mit csináljak, ha itt maradok biztos halál, mert addig
még a lövést látja nem nyugszik, ha a romokon keresztül sza-
ladok a gyalogság tüzel rám és talán egy csim bummnak sza-
ladok elébe. Végre elhatároztam, hogy balra szaladok! Jézu-
som! Milyen látvány tárult elém. Az állás teljesen össze döntve
a halottak halomszám, egyiknek fejveje látszik, a másik még
hörög és itt kellett keresztül szaladnom. [...] Nagyon sok a
sebesült és a halott! [...] Este kihordták a hullákat, de meny-
nyi volt! És az állást javították. Leírhatatlan amit ma kiáll-
tam!”²⁵ Szeptember 16-án a 4-es honvédek váltották le őket:
„Örültünk neki nagyon! Csakhogy még most is a halálféle-
lemben kellett lejönni mert még éjjel is habár nem úgy mint
nappal, lövi az egész terepet. Hála Istennek veszteség nél-
kül értünk ki a tűzvonalból. Nagyon megviselt ez a pár nap.
Nagyon leverőleg hatott rám a halottak látása. Borzasztó ez a
háború, nem is tudtam volna így elképzelni” – írta.²⁶ A köz-
vetlen harc vonalból visszavonva az ezred tartalékban Görznel
egy erdőben várta a következő bevetést.

1916. október 3-án ismét indulnak az állásba. Az október-
ben kezdődő nyolcadik isonzói csatát ugyancsak erős tűzér-
ségi tevékenység készítette elő, amelynek személyesen átél-
t szörnyűségeiről október 5-én Munczy részletesen beszámolt:
„Beszélük nagy megint a veszteségünk. Szegény magyar pusztul.
Úgy déltájban az olasz tűzéréség abba hagyta és a mienk
elkezdett rém erősen dolgozni. Biztos ekkor intézte az olasz
a gyalogsági támadást. Nem sikerült neki. Egy talián sebesült
beszéli, hogy egy század mely állt 250 emberből 60 maradt
belőle. A tűzéréségünk megtette a maga dolgát, de az olasz is
ám! Este fele muszáj volt akárhogy is mondtam hogy ne tetes-
senek velem ilyen dolgot, elmenni hullát hordani. Rémesen
össze vannak roncsolva. Rémes. [...] Istenem! Nekem aki még
csak sebesültet sem szeretek megnézni és ilyesmit kell látnom.
De másodszor már nem mentem. Ellogtam. A vacsorát is mi
vittük a rajvonalba. Nem is tudja elképzelni, hogy milyen
szerencsés aki nem katona. Már csak egyszer meghallgatná

¹⁹ Munczy napló, 1916. augusztus 4.

²⁰ Munczy napló, 1916. augusztus 8.

²¹ Munczy napló, 1916. augusztus 17.

²² Munczy napló, 1916. szeptember 11.

²³ Munczy napló, 1916. szeptember 12.

²⁴ Munczy napló, 1916. szeptember 13.

²⁵ Munczy napló, 1916. szeptember 15.

²⁶ Munczy napló, 1916. szeptember 16.

az Isten az emberek könyörgését és vetne véget a háborúnak! Délben már csönd volt. A disznónak mégsem sikerült a támadás.”²⁷ Október 8-án és 9-én újabb erős tüzérségi tűzzel támadt az olasz hadsereg. „8-án csupán aknával lőtt az olasz délelőtt 11-től egész estig. Borzasztó pusztítást végzett. Ma kellett vacsorát vinni. Egy elesett közülünk a felvívés alatt. 9-én rém erős gránát és shrapnell tűz. Az egész délutánt készültségben töltöttük. Este pergő tűzben mentünk fel az állásba. Rémesen néz ki. Teljesen fel van szántva lövedéktől semmi fal nincs ami védi az embert. Amint a sötétben mentünk egy szegény halottra léptem. Ilyen a katona halála. Tönkre tette az állást a talián. Ma éjjel leváltottak bennünket a 3-asok. Szegények! ilyen állást tartani.”²⁸

Az október 9-től 12-ig zajló 8. isonzói csatáról a következőket írta Munczy Béla 1916. október 6-tól 13-ig kelt feljegyzésében: „9-éről 10-ére virradó éjjel még a váltás után lementünk a zászlóalj dolinába. Borzasztóan belötte már ezt a dolinát. 9-én két lépésre vágott a fedezetünk elé egy gránát az ajtót kitepve a légnomás. Borzasztó volt. Minden percen vártuk, hogy a fedezék ránk szakad. Hát még az éjjel! Direkt a dolina közepébe vágott. Azt beszélük, hogy a fedezékbe bevágott az éj folyamán, le nem lehet írni, hogy mit éltünk át. A legnagyobb ágyútűzben menekültünk innét az egész szakasz szerte széjjel. Egy dolinába mentünk dandártartalékba, A szakaszunkból csak 7-en jöttünk ide, a többi nem tudja, hova ment. 10-én ismét nagy tüzérségi tűz volt. Délután már felmentünk ellentámadásra. Nem sikerült. Este megint próbálkoztunk, de most sem volt jó. Borzasztó tűz volt. Reggel jöttek a 21-esek és ezek fognak most támadni. Mi tartalék vagyunk. Istenem, mennyi halott fekszik elszórva ezen a területen. [...] Borzasztóan dolgoznak a nehéz ütegek. Az egész terep egy füsttenger. Uralja a tüzérség az egész terepet.”²⁹ Majd a századot nemsokára visszavonták, útjuk Dutovljén és Tomajon át vezetett Karintiába. Egy röpke pillanatig felrémlett a békekötés lehetősége is: „Nagyon beszélük, hogy Oroszországgal békét kötünk, S ami több, este az Adler avval a hírrel jött, hogy már meg is kötöttek. Nem hiszem. Én már minden reményt feladtam, hogy ebben az évben béke lesz!”³⁰ majd november 2-án ismét visszavezényelték a századot a frontra: „Nagyon izgatott vagyok, mert tudom, hogy most már nem lesz nyugtunk. A 25-ös menet is megjött. Délután megcsinálták a 3. zászlóaljat. Most már, azt hiszem, letelt a pihenőnk. Csak azt várták, hogy az ezred ki legyen egészítve. Jól gondolkodtam. Este már jelezték, hogy reggelre mindenki menetkész legyen, mert megyünk a front felé.”³¹ Ez a kibontakozó kilencedik isonzói csatát jelentette, amelynek során az olaszok a tél beállta előtt a maguk oldalára akarták a hadiszerencsét állítani. A támadás Görz térségéből indult ki, azonban az olasz támadás csakúgy, mint a 7. és a 8. isonzói csata, végül eredménytelenül kifulladás. Területet elfoglalni nem sikerült, a frontok ugyanazok maradtak.

²⁷ Munczy napló, 1916. október 5.

²⁸ Munczy napló, 1916. október 8, 9.

²⁹ Munczy napló, 1916. október 6–13.

³⁰ Munczy napló, 1916. október 29.

³¹ Munczy napló, 1916. november 2.

Ferenc József halála Storjében érte utol Munczy Bélát, aki az eseményről az 1916. november 22-i bejegyzésében a következőképpen emlékezett meg: „Reggel arra a hírre ébredtünk, hogy a király meghalt, Nem akartam elhinni, de mikor egy házon ki volt téve a gyászjelentés, elhittem. Szegény öreg nem érte meg a háború végét! Sokan ment keresztül életében.”³²

Ferenc József halálát követően IV. Károly került a trónra, aki a béketárgyalások híve volt, a központi hatalmaknak az antanthoz eljuttatott közös jegyzékéről, amely december 30-án elutasításra talált, Munczy Béla 1916. december 13-i és 14-i feljegyzésében a korabeli propaganda hangvételének megfelelően a következőképpen emlékezett meg. „Reggel a hadapród azt mondta, hogy őfelsége felajánlotta a békét! Nem nagyon hiszem! [...] Ma reggel már ezredparancsban volt, hogy mi és szövetségeseink, mivel a hadi helyzet ránk nézve kedvező, felajánlottuk a békét. Nem hiszem, hogy az Entente elfogadja, hogy le van győzve. Ebből is csak úgy, mint a többi békehírsztelésből, majd semmi sem lesz! Bár az Isten adná, hogy sikerrel járna.”³³ A békeajánlat elutasításáról január 4-én csak annyit jegyez meg: „Minden reményünket halomra döntötte az a parancs, amit ma kiadtak, hogy a békeajánlatunkat az Entente visszautasította és tovább kell harcolni. Tudtam én ezt, hogy így lesz. Nagyon nehezen tud a béke helyre állni.”³⁴

Munczy Béla századát az olasz frontot követően 1917 februárjában az orosz frontra, Volhíniába vezényelték a hadosztályukhoz. 1917. február 7-én teljes szerelvényvel meneteltek Divácáig, majd ezt követően vagonírozták be őket. Útjuk Grazon, Bécsen, Lundenburgon (Leventevár, Breclav, Cseho.), Przemyslen, Lembergen (Lviv, ukrán) át vezetett Stojanowba, ahová 1917. február 12-én 5 órakor érkezett meg a szerelvény. Egyórás menetelést követően egy faluban, Druskopolon szállásolták el őket, majd másnap indultak tovább az állásba, ahová február 14-én érkeztek meg. A szolgálatteljesítés mellett kemény munka várt rájuk, fát kellett hordani, havat lapátolni. Ugyanitt nem közvetlenül a tűzvonal veszélyeinek voltak kitéve a katonák, de a hideg, a tisztálkodás hiánya, a vakriadók csak fokozták szenvedéseiket. 1917. április 9. és 26. között otthoni szabadsága idején szünetelteti naplósorozatának írását. Ezt követően az első bejegyzés április 28-ra datálódik, ekkor visszaérkezéséről számolt be. Szembesült a lesújtó hírrel, hogy távollétében egy nehéz gránát, amely a szakaszának a fedezékébe csapott be, 6 társának a halálát okozta. Munczy április 30-i bejegyzése szerint mindennap számítottak az orosz támadásra annak ellenére, hogy egy-két héttel a parancs kiadása előtt még „nagy komázások” folytak az oroszokkal: „Azok is átjöttek látogatóba és a mienkéi szintén öhozzájuk. A Főhadnagyunk le is van véve Oroszokkal. Szintén egy orosz főhadnagy a mi katonáinkkal. De most már ez is abba maradt.”³⁵ Ennek ellenére az egymás közötti kommunikáció továbbra is fennmaradt és az átkiabálások szinte napirenden voltak: „Az éjjel megint kiabáltak a Ruszik. Azt kiabálták hogy ne löjjünk, akkor ők se lönek, és

³² Munczy napló, 1916. november 22.

³³ Munczy napló, 1916. december 13–14.

³⁴ Munczy napló, 1917. január 4.

³⁵ Munczy napló, 1917. április 30.

át jönnek. De nem lehet rá adni mert hátha csak csel akar lenni.”³⁶ Május 12-ét követően május 28-án is megismétlődött a helyzet: „Reggel már majdnem úgy lett hogy komázni fogunk a Ruszival. Már meg is állapodtunk velük hogy őrölük is át jön kettő. És viszont mitőlünk is. Ha ez sikerült volna vagyis az Orosz géppuska nem lőtt volna, meg mitőlünk egy-két marha, úgy össze mentünk volna mint az ő Husvétjukkor. Tegnap délután elég sűrűn lőtt a disznó ágyúval. A géppuska beton állásba be is csapott egy granat. Nem lett baj.”³⁷ Az orosz katonák magatartását is az motiválta, hogy a hosszú kilátástalan harcok után már a háború végét várták: „Este [...] voltam szolgiban. Egész jól szórakoztam ez idő alatt a Ruszik átkiabáltak hozzánk. Mitőlünk szintén. Ezek is szeretnék ha már béke lenne. Énekeltek is és dudájuk és valami citera féle is van nekik.”³⁸

Az orosz csapatok 1917. június 18-án kezdték meg az úgynevezett Kerenszkij offenzívát Lemberg térségében. Ezt nagy erejű tüzérségi előkészítés előzte meg, amelyre Munczy naplójában is találunk utalásokat. 1917. június 17-én a következőket jegyezte fel: „Délután bolondul elkezdett a Ruszi ágyúzni. Két sebesültünk lett.”³⁹ 1917. június 24-én újabb ágyútámadásról írt: „Pár nap óta nappal nagyon szépen viselik magukat a Ruszik. Alig esik egy-két puska lövés. Annál jobban rázendít este. Rendessen a jobb és bal szárnyat lövi. Tegnap este sok bombát küldött a jobb szárnyra. Az ég is dörgött, vilámlott szüntelen. Háború az égen, és földön. Bizony némely gyenge szívű ember (aki nem katona) furcsán érezte volna magát így magányosan a figyelő rés, vagyis páncélnál.”⁴⁰ 1917. június 26-án az újsághírekre reflektált: „Az újságok írják hogy az Orosz alighanem még ebben a hónapban megkezdte az Offenzívát. A Zlocow Tarnopoli vonalat már tűz alatt tartja. Nálunk még idáig nem mutatott támadási kedvet. Csönd van. De meddig lesz így?”⁴¹

Hamarosan elterjedt a hír a katonák között, hogy az olasz frontra fognak menni. Július folyamán a németek és az osztrákok ellentámadása következtében az oroszok előrenyomulása összeomlott és visszavonulásra kényszerültek. Az orosz hadsereg a végnapjait élte, napirenden voltak a parancs megtagadások, a katonaság demoralizálódott. A keleti fronton a Kerenszkij offenzíva összeomlását követően a központi hatalmaknak már nem kellett átfogó orosz támadástól tartania, így jelentős létszámú katonai erőt csoportosíthattak át az olasz frontra a 11. (1917. augusztus 18. – szeptember 12.) és a 12. isonzói csata (1917. október 24. – november 9.) támogatására, egy döntő Olaszország elleni hadművelet megszervezésére. Munczy erről a következőképpen emlékezett meg augusztus 27-i feljegyzésében: „Beszélnek hogy elmegyünk az Olasz Frontra. Még hozzá az Isonzóhoz a legrosszabb hely ez az ahol voltunk. Nagyon elvagyunk keseredve hogy oda megint vissza kell menni.”⁴² Munczyék szeptember 1-jén jöttek le a törzsszel

az állásból Stojanovig. Másnap 2-án este indult a szerelvényük az olasz frontra és 7-én este érkeztek meg Adelsberg⁴³ közelébe. Az útvonaluk Hrusevjén, Podragan, Vipowan vezetett a Male Zablje nevezetű faluba. Szeptember 10-én a csapat már az állásba ment, ahol a 11. isonzói csata keretében védték a Monarchia állásait. Munczynak szerencséje volt, mert a zenekarral lent maradhatott a szerelvényénél, bár kis híján a többiekkel kellett volna mennie az állásba: „A hadnagyom egyszer csak azt mondja nekem, Na Munczy te olyan cigány vagy aki lőne. Mondtam neki hogy én a vonaton fogok maradni. Azt mondja ő majd kikérlek a százados urtól mert kevés az emberünk. Nagyon megvoltam ijedve. Persze én nem nagyon bízik a szerencsémben. De ez alkalommal mégis szerencsém volt. Nem adott oda neki a százados. Alig hogy a csapat elment jöttek Rudi bácsiék és mi még itt maradtunk estélig. [...] Este a főhadnagy-al mentünk tovább Usgyére.”⁴⁴ Lent őrszolgálatot teljesített és kisebb munkákat, mint ételhordást látott el a szakaszvezető részére. Közben Munczy ezrede a Monte San Gabriele vonalon harcolt: „Az ágyuzás szorgalmassan folyik itt. Megint a legrosszabb helyre hozták a hadosztályt. A Monte Sanct Gabrielre. Esténként rendessen erősbödik az ágyuzás. Pedig azelőtt jobban ágyuzott nappal mint éjjel. 20án lejött az ezred. Nem nagy a veszteség. A 3ik Z[ászló]lj. vesztett legtöbb embert. Haidenschafton tul van most az ezred pihenőn.”⁴⁵ Rövid pihenőt követően az ezred szeptember 28-án ismét az állásba ment: „Már reggel 3 után ébresztő a Z[ászló]l jnak. Mi hála Istennek most is lenn maradtunk. Most nagyon kihasználnak bennünket. 3 felé tartunk őrséget, és egy napig felvételezni is voltunk. Ez pedig csak parasztnak való. Zsákokat kell a kocsikra és több félét emelgetni. [...] Néha 8-10 órát is voltunk szolgálatban. De mindez semi sem a rajvonalhoz képest. Itt szívesen eltűnök mindent.”⁴⁶ A caporettoi áttörés néven ismertté vált csatára 1917. október 24. és november 9. között került sor az Osztrák–Magyar Monarchia és Németország, valamint Olaszország hadereje között, amely a központi hatalmak nagy sikerével zárult, megbontva az olasz frontvonalat. Az előkészületekről és Görz visszafoglalásáról 1917. október 27-én, valamint a következményekről a következőképpen írt: „5 órától kezdve erős ágyuzások vannak. [...] Már a hónap eleje óta beszélnek hogy mi a Németekkel együtt nagy Offenzívát kezdünk itt. Amint mondják 24én meg is kezdődik. 4-5 nap óta erős ágyuzások vannak. Ma 27én azt mondják, hogy az éjjel bevettük Görzöt és több ezer fogoly van és 40 ágyú az olaszról! Tegnap este rém nagy tűz volt mely egész éjjel és még ma is tart.”⁴⁷ [...] Ma egy repülő (a mienk) röpiratokat dobált amelyek olaszul voltak írva. Biztos hogy ez a népség olvassa. 60.000 foglyot és 50 ágyut jelez, Ujság is jött 27iki de ebben már csak 300000 fogoly és 3000 ágyut jeleztek. Szépen halad az Offenziva az itteni hírekből ítélve. 30ikán kellett volna innen elmennünk de nem jöttek. Autók és még ma 31én is itt vagyunk. Görz mellé egy faluba fog az ezred menni. Görzben már több parancsnokság és korház van. Ilyenformán

³⁶ Munczy napló, 1917. május 12.

³⁷ Munczy napló, 1917. május 28.

³⁸ Munczy napló, 1917. június 10.

³⁹ Munczy napló, 1917. június 17.

⁴⁰ Munczy napló, 1917. június 24.

⁴¹ Munczy napló, 1917. június 26.

⁴² Munczy, 1917. augusztus 27. – szeptember 1.

⁴³ Adelsberg/Postojna/Szlovénia

⁴⁴ Ustje/Szlovénia

⁴⁵ Munczy napló, 1917. szeptember 13–23.

⁴⁶ Munczy napló, 1917. szeptember 28. – október 10.

⁴⁷ Munczy napló, 1917. szeptember 28. – október 10.

Görztől jó messze van a Talián. Az Estben volt egy rövid cikk mely szerint egy új gáz mely minden eddig használatban levő gázmaszkon keresztül hatol, és melyet a Németek találtak fel hozta meg a győzelmet. Csak ezt a harczeszközt ne fejlesztették. Ez a legborzasztóbb gyilkoló eszköz. De már muszáj volt akárhogy is visszanyomni a Taliánt, mert ha azt a támadást amelyet most terveztek Angol, Francia segítségel végre tudták volna hajtani egész Laibachig kellett volna szaladnunk. De így megelőztük ötöt és amit ő 5-6 Offenzivában elért, azt most megsemitítették.⁴⁸ A kimerült olasz foglyokat Ozeljanba⁴⁹ szállították, Munczy elbeszélése alapján „Szegények úgy ki voltak éhezve, hogy a füvet ették és olyan szomjasak hogy az országuton a gödörből itták a sáros vizet.”⁵⁰ Munczy folyamatos naplója a november 1-jétől december 31-ig tartó bejegyzéssel ér véget, a Görz városába való bevonulással: „1 óra felé indultunk Görz felé!!! Ezt sohasem hittem volna hogy Görzöt vissza tudjuk foglalni. Többszöri pihenés után este 5-6 óra felé értünk Görzbe. Istenem mi is ez a háború. Egy ház nincs ami épségben volna az egész város össze van lőve. Na ha ezt direkt Frontális támadással kellett volna vissza foglalni nem tudom sikerült volna e? Az egész város köröskörül alá volt ásva. Rémséges erődítéssel volt ellátva.”⁵¹ A napló több oldalnyi kihagyást követően, melyeken Munczy feltehetőleg utólag akarta az eseményeket rögzíteni, 1918. február 23-án ér véget egy teljesen semleges utolsó bejegyzéssel, a februári, tavasziasra forduló időjárásra hivatkozva. Közlebbi információk hiányában nem tudjuk meg, hogy a napló írója ezen időszakban hol tartózkodott, illetve a csaknem kéthónapnyi hallgatását mire is vezethetjük vissza.

Ha görcső alá vesszük Munczy Béla I. világháborús frontnaplóit, jól behatárolható téma- illetve gondolatkörök rajzolódnak ki. A naplók bejegyzései az események rögzítése mellett visszatükrözik véleményét, érzéseit, félelmét. Ebben a kilátástalan helyzetben számára, mint a többi katona számára is, rendkívül fontos volt az otthoniakkal való állandó kapcsolattartás, szerettei összeköttetését jelentettek az állandó fenyegetettségben a civil élettel. „Nagyon sokszor gondolkodom haza! [...] Béla bácsi is irt. Ugy elfogulttá tett ez a levél hogy könnyeztem hogy mi is lett a mi szép életünk megzavarva. Bárcsak haza kerülhetnék egészségesen!”⁵² Gondolatai gyakran visszatükrözik a szeretetteljes otthon képét: „Mikor este nyolcz felé jár eszembe jut na most mennek be muzsikálni, most vacsoráznak (11 óra felé!) most végeznek, most csinál Béla bácsi magának teát. (Mári n. kérdezi) mennyi esett Buczkóm? Stb, stb mindig ők vannak előttem.”⁵³ Ha hosszabb ideig nem kapott otthonról hírt, már-már az örületbe kergette az aggodás: „miért nem jön levél??? – írta. Úgy várom mindig a postát mint egy megváltót debizony csak nem jön, semmi és én maradok ebbe a borzasztó nyugtalanságban. Már arra is gondoltam hogy talán haragszanak valamiért, de hiába töröm az eszemet nem tudok rájönni hogy tudtommal valamit

véttem volna.”⁵⁴ De ugyanígy megjelennek a naplók hasábjain szerettei levelei, illetve a szabadságról visszatérő katonák elbeszélései alapján az otthoni helyzet is: „Irák hogy nagy a drágaság. Beszélnek a szabadságról jövők hogy milyen csudavilág van otthon is. Egyszer írta M[ári]⁵⁵ n[éni] hogy másképpen nem kap krumplit ha csak kelt nem vesz hozzá és megjegyzi hogy ez a (kedvencz étel). Bizony most szívesen megenném! Nem válogatnék én csak otthon lehetnék!” A háború előrehaladtával az otthoni helyzet is csak tovább súlyosbodott. 1917 januárjában nevelőanyja írta, hogy a hátszországban is nehéz az élet, az üzleteket már 11 órakor bezárlják odahaza.⁵⁶

A halál közeli élmény felfokozottabban érvényre juttatja Munczy vallásosságát: „Este az uton mivel lefekvésnél nem imádkoztam, elmondtam egy Miatyánkot és Üdvözlégyet! Mégis van Isten, habár nem is kételkedtem benne az éjjel nem jöttek felénk úgy a golyók! Reggel szerencsésen haza jöttünk!” – fogalmazott így 1916. július 19-i naplórészletében.⁵⁷ „Nem tudom hogyan adjak hálát az Istennek hogy ilyen veszélyből megmenekültem. Imádkozom minden este egy Miaty[ánkot] és Üdv[özlégyet] Köszönetből az uton amint az állásból lejtőtünk.”⁵⁸ Az állandó fenyegetettség az isonzói fronton – mint említettük – 1916. július 15-én búcsúlevél megírására is késztette: „Ma megírtam a bucsuzó levelemet mert estére alighanem mi megyünk ki”.⁵⁹ A közvetlen tűzvonalbeli élménye pedig még hosszú időn át kísértette: „Az éjjel nagyon dörögtek az ágyuk. Olyan izgatott vagyok ha ezt hallok. Mindig attól félek na most, na most kell bemenni a tűzvonalba. Akit a kigyó egyszer megcsípett az fél tőle. Most nagyon nehezen esne az állásba menni. Egész elszokott tőle az ember. Most még jobban félek, mint mikor először mentem tűzbe.”⁶⁰ Kedélyállapota a háború előrehaladtával permanens lehangoltsággal jellemezhető: „Ma nagyon lehangolt vagyok, Hogyne! Mikor semmi remény a békére, és én már szeretnék otthon lenni és hozzá látni a tanuláshoz.”⁶¹ Hangulatváltozásai általában a béketervek megghiúsulásával és az otthon hiányával függött össze: „Nagyon lehangolt vagyok már nagyon megutáltam ezt az életet. Az igaz hogy nekünk nem szabad panaszkodni mert idáig még csendben vagyunk. De mikor az Otthoni életemre és a hegedűre gondolkodom elszorul a szívem.”⁶² A béke kérdése 1916 júliusától folyamatosan foglalkoztatta Munczyt, bár mind 1916-ban, mind 1917-ben szkeptikusan látta a kérdést.⁶³ Majd megjegyezte: „Minden reményünket halomra döntötte az a parancs amit ma kiadtak hogy a békeajánlatunkat az Entente visszautasította és tovább kell harczolni. Tudtam én ezt hogy így lesz. Nagyon nehezen tud a béke helyre állni.”⁶⁴

⁴⁸ Munczy napló, 1917. október 28. – október 31.

⁴⁹ Ossegliano, Ozeljan/Szlovénia

⁵⁰ Munczy napló, 1917. november 1. – december 31.

⁵¹ Munczy napló, 1917. november 1. – december 31.

⁵² Munczy napló, 1916. július 26.

⁵³ Munczy napló, 1917. április 29.

⁵⁴ Munczy napló, 1917. június 17.

⁵⁵ Mári néni, Munczy Béla nevelőanyja.

⁵⁶ Munczy napló, 1917. január 11.

⁵⁷ Munczy napló, 1916. július 19.

⁵⁸ Munczy napló, 1916. október 6–13.

⁵⁹ Munczy napló, 1916. július 15.

⁶⁰ Munczy napló, 1916. november 30.

⁶¹ Munczy napló, 1917. június 28.

⁶² Munczy napló, 1917. július 15.

⁶³ Munczy napló, 1916. december 14.

⁶⁴ Munczy napló, 1917. január 7.

A háború borzalmainak leírása mellett említést tett a kiképzésekről, a „Gelenksübung”-okról, a „Marschübung”-okról, az előadásokról a gázmaszk és a kézigránát használatáról, a kivonulásokról, részletezte a szállítás, ellátás, étkezés problémáit. De oly hétköznapi gondokat is említ, mint a tisztálkodás hiánya következtében fellépő tetvek: „Ma találtam az első lakótársakat magamban. Biztos a ruhákkal kaptam vagy pedig itt a helyiségben ahol alszunk van, mert tegnap este mentek ki belőle oroszok.”⁶⁵ A naplóorozat fontos részét képezik az ellátással kapcsolatos megjegyzések, az élelmezés és az utánpótlás problémái: „Csak éppen hogy éhen nem halunk. Ma 5 ember kapott egy kenyert. A vacsora rántott levesnek mondott mosogató víz. A kolbász amit kaptunk nincs 2 deka. Éhezünk!”⁶⁶ Szólt az éhezés következtében fellépő terménylopásokról is: „A vacsora kávé, és káposzta üresen. Nagyon rossz volt. Nachtschnek szereztem kukoricát és megsütöttem. Ez az első eset, hogy a kertből elvittem valamit. Katonához illik!” Munczy szinte napról napra beszámolt bejegyzéseiben az aznapi étrendről, ami bizonyítja, hogy az élelmezés, illetve annak silány volta milyen központi problémát jelentett a katonák számára a dohány hiánya mellett. Mindezek különböző praktikákra, így a konyhaszolgálat előnyben részesítésére serkentették Munczyt is: „Ma megint volt krumpli puczolás. Én is pucoltam de csak addig míg a köpeny zsebek meg nem teltek.”⁶⁷ Átmeneti mentességet jelentett a szolgálat alól a katona számára a gyengélkedőre való jelentkezés is: „Reggel csak 8 órákor mertem kibujni a pokrocz alól (hideg miatt). Nagy úr vagyok most! (Szolgálat mentes) Az éjjel is nagyon fáj a kezem. Ha kicsit átmelegszik, alig birom össze csukni. Borzasztó! Mi lesz velem? Sokszor ha mélyebben gondolkozok majdnem sirok! hogy mi is lesz énbőlöm! Istenem segíts! Délelőtt a konyhában kellett menni söpörni, Megérte! Kaptam egy jó nagy darab csontot volt rajt körülbelül ¼ kiló hus. Ugy jól laktam vele. [...] Ma is mentem gyengélkedőre. A sarkamat lápiszolta. Mutattam neki a kezemet. Azt mondta az semmi, meg van fagyva. Disznók milyen könnyen beszélnek! Egy nap szolgálat mentes vagyok.”⁶⁸ De egyéb túlélési praktikákat is bevetett a kemény fizikai munka enyhítésére: „Az éjjel megint dolgoztunk és őrségre mentünk. No de azért nem voltunk olyan bolondok hogy a munkába beleizzadtunk volna. [...] Este 10 órákor elmentem dologra. No ne ártson meg senkinek amit csináltam. Logtam! Néhány lapát földet vittem egy ládában. Ez volt az egész!”⁶⁹

Képet kaphatunk a naplóíró látószögéből a közkatonák és a tisztek között uralkodó állapotokról is, ahol a tisztek a saját kényük-kedvük szerint bántak alárendeltjeikkel: „Ma a százados egy embert mivel nem vigyázott a korbáccsal megütött. Csak úgy forrt bennem a méreg erre a látványra. Olyan ott az ember mint a kutya, egy lovat többre becsülnék!”⁷⁰ [...] Egy kis kellemetlenségem volt a szolgálat vezető szak[as] vezetővel. Ő azt mondta hogy jobban illik a vonó a kezemre mind a

lapát. Én erre azt mondtam hogy hiszen az a foglalkozásom. Ő azt felelte erre hogy az nem becsületes foglalkozás. Én persze tiltakoztam mire Ő azt mondta (talán nem tetszik?) Persze hogy nem tetszik! Erre ő nekem jött, és mellbe lökött. De csak egyszer. Elé álltam, és bátran mondtam neki hogy többször meg ne üssön, mert ahhoz nincs joga. Nem is mert többször megütni. Ronda egy alak az egész Száz. haragszik rá. Már többeket pofon ütött de egyszer majd csak akad olyan is aki visszaadja neki.”⁷¹ Ugyancsak képet kapunk a tisztikar és a közlegények étkeztetésében fellépő anomáliákról is. Míg szűkös időkben a legénység étlapján többnyire káposzta szerepelt, a tisztek étkezését sült kacska és dinsztelt hús egészítette ki: „A tisztek igazán nem érzik úgy a háborút mert ők itt még jobban élnek mint most otthon akárki.”⁷² A tisztek szórakoztatását szolgálta a cigányzenekar is. A tivornyákon nemegyszer a helyi lakosság nőtagjai is részt vettek: „Délután a főhadnagy muzsikáltatott. Volt egy pár szép lány és azokkal szórakozott. Egy igazán szép kis leány volt és intelligens. Ő egy másik faluból jött látogatóba ide.”⁷³ Feljegyzései bepillantást engednek a környék és az ott élő emberek életébe is: „(Storje) Az éjjel nagyon hideg volt és nappal szintén. Hó is esett, [...] Szerencsénkre egy Civil házhoz bemehetünk melegedni. Egész nap bent vagyunk 25. 30 an mégsem haragszik Jó népek. Itt ritkaság! Nyitott tűzhelyek vannak és egész körül üljük. [...] Rém hideg van.”⁷⁴

Bepillantást nyerünk a front békésebb pillanataiba is, így beszámolt a keleti fronton működő moziról, színházról, az olasz fronton eltöltött karácsonyi ünnepről: „Ma van nagy Karácsony előestéje. [...] Karácsonyfát is állítottunk, Szép! A százados is megnézte és kis beszédet is tartott. Boldog ünnepeket kívánt és azt a reményét fejezte ki, hogy a jövő karácsonyt otthon töltjük, de mellékesen megjegyezte, hogy még a győzelmünkig harcolni kell. Már csak ezt ne kellene hallani! [...] A Liebesgabekat holnap osztják ki, mert még nem jött meg mind.”⁷⁵ „Délután kiosztották az ajándékokat. Csak az igazi I-esek kaptak csomagot, ezeket a Weiss Manfred küldte a töltny gyáros. Volt benne egy tábla Kugler csokoládé, 25 czig[aretta] 5 szivar vagy egy pakli czig[aretta] dohány, zsebkendő, kés, bonbon, pusselli, stb. Nagyon szép ajándék! De mi akik nem eredeti I-esek csak egy Notizt, varró tű készletet, öngyujtot, tükröt, és egy czeruzát kaptunk. Pedig mi akik augusztusban belettünk ide osztva, megérdemeltük volna azt a csomagot. De hát hol van igazság?”⁷⁶ De ugyanígy megemlítette IV. Károly király Povirban tett látogatását 1916. december 17-én: „9 óra után jött a király! Minden kitüntetettet megszólított. [...] Egész közel állt hozzám. Kék szeme, szőke haja és bajusza van, közepes magas. Nagyon meg van törve, nem úgy néz ki, mint a fényképeken. Ilyen sok magas rangú tisztet még sosem láttam együtt. Csupa tábornok! Emlékezetes nap lesz, ha az Isten meghagyja az életemet.”

⁶⁵ Munczy napló, 1916. augusztus 24.

⁶⁶ Munczy napló, 1916. december 19.

⁶⁷ Munczy napló, 1916. december 5.

⁶⁸ Munczy napló, 1917. január 18.

⁶⁹ Munczy napló, 1917. május 30.

⁷⁰ Munczy napló, 1916. december 9.

⁷¹ Munczy napló, 1917. július 12.

⁷² Munczy napló, 1917. július 31. – augusztus 10.

⁷³ Munczy napló, 1917. szeptember 10.

⁷⁴ Munczy napló, 1916. december 7.

⁷⁵ Munczy napló, 1916. december 25.

⁷⁶ Munczy napló, 1916. december 26.

Munczy gondolatainak középpontjában azonban végig a zene állt. Az olasz fronton kezdetben, amíg nem volt a közvetlen harc vonalban, a tiszteknek zenélt, majd bevonták tőle a hegedűjét és mintegy hat hónapon keresztül nem fért hangszeréhez. „Alig várom hogy hegedűt a kezembe vehessek. Junius óta nem volt a kezemben.” – írja 1916. december 14. bejegyzésében.⁷⁷ „Sok gyakorlat kell mire úgy tudok muzsikálni mint tudtam! Sokat felejtettem. Nagyon szerencsétlennek érzem magamat.” – írta egy későbbi bejegyzésében, 1917. március 24-én.⁷⁸ Végül 1917. július 22-én a keleti fronton beválasztották a pótzenekarba: „Ebéd előtt hívtak. Megkaptam a hegedűt és a százados muzsikáltatott velem. Velem meg volt elégedve, egy brácsás is van az is kapott brácsát. Még egy hegedű van azt meg egy falusi roma kapta meg. Ez szegény nem sokat tud. A századosnak sem tetszett. Még egy szakaszvezető is jött hozzánk. Ez nagyon ügyes, mi alkotjuk a pótzenekart. Ebéd után mindjárt hívtak is bennünket muzsikálni. Később hozzánk jöttek a többi romák, vagyis a régi banda is és térzenét csináltunk. Holnap ide hurcolkodunk a többi romához, kapunk egy külön fedezéket és együtt lesz az egész banda. 9-en leszünk.”⁷⁹ Ezt követően hol a tiszt konyhán, hol a színházban, hol a moziban, hol pedig a tiszteknek muzsikáltak: „nem kell sem munkára menni sem pedig kivonulni és ami a fő muzsikálok. Délután ők (többi roma zenész) elmentek Branyba a Színházba és mi 4-en itt maradtunk mert este a Moziba kellett mennünk. Nagyon rossz volt most mint primásnak. Nem jutnak eszembe noták és így egy egész Drámánál, vagy vigjátéknál egy-egy notát muzsikáltunk.”⁸⁰ 1917 szeptemberében visszatérve az olasz frontra míg az ezred az állásban volt, a zenekar lent maradt a vonatnál, bár ezt a kivételezést nem mindenki nézte jó szívvel a századnál: „Nagyon rossz szemmel néztek rám a Századnál. Irigyek. Még a Század. Par[ancs]nok is. Mikor bejelentettem nála párszor ismételtetem velem a fordulatot. Azt mondta látszik hogy cigány

vagy még fordulni sem tudsz. Nehezem ment a dolog míg rendbe jöttünk. De most már semmi bajunk. A fő hogy nem dolgozunk és szolg. sem teljesítünk.”⁸¹ Munczy naplójában felváltva használja maga is a roma és a cigány elnevezést. Magáról és zenésztársairól mindig mint romákról ír, míg a cigány szót inkább pejoratív mellékjelentésben használta a szövegkörnyezetben: „A brácsás erővel primás akar lenni mivel őtet ismerik a tisztek mert többnyire vele jöttek akik most itt vannak. Olyan muzsikálást csinál hogy egy dillettansnak szégyenére vált volna. Az az érdekes hogy pesti romának mondják magukat pedig alapjába véve nem is jó falusi romák. Polyák cigányok.”⁸² De ugyanilyen negatív jelentéstartammal jelenik meg a tisztek részéről is a fogalom: „Ott volt a Sz[ázad] Par[ancs]nok is. Endre hadnagy. A Wiener már elvult ázva. Az volt az Endre h[a]dn[a]gy bemutatkozója hogy a kontrást pofon ütötte, és elkezdett bennünket piszok bűdös cigányozni.”⁸³

Valamennyi napló hangvételét végigkíséri a remény, a várakozás egy szebb, békésebb jövő iránt. 1917. június 10-én Munczy bronz vitézségi érmet kapott szolgálataiért a Hadsereg Főparancsnokságának a parancsa értelmében.⁸⁴ Hazatérve zenekart alakított és a zenének élt. Fiatalon, 1938 tavaszán – a fronton szerzett betegségeknek is köszönhetően halt meg. A Sopron Vármegye című újság 1938. május 1-jén közölt nekrológiájában a cikk írója a következőképpen emlékezett meg a fiatalon elhunyt Munczy Béláról: „Szomorú hírt adtak szájról-szájra az emberek pénteken este. Meghalt ifjan, élete virágában Munczy Béla hegedűművész, cigányprimás. Olyan név viselője volt, mely a múlt század második felében a cigánymuzsika romantikájának egén igen sokáig mint annak egyik legfényesebb, legtündöklőbb álló csillaga ragyogott. [...] Végigküzdötte az egész világháborút, annak első napjától az összeomlásig, mindig a legveszélyeztetettebb helyek első soraiban küzdött. [...] A legnemesebb, legjobb emberek egyike tért meg fenn övéihez, kit valaha ismertem.”

⁷⁷ Munczy napló, 1916. február 14.

⁷⁸ Munczy napló, 1917. március 24.

⁷⁹ Munczy napló, 1917. július 22.

⁸⁰ Munczy napló, 1917. július 24.

⁸¹ Munczy napló, 1917. július 31. – augusztus 10.

⁸² Munczy napló, 1917. augusztus 16.

⁸³ Munczy napló, 1917. augusztus 12. – október 9.

⁸⁴ Munczy napló, 1917. június 15., Hadsereg Főparancsnokság 22.509/I. 8. számú parancsa (június 10.) alapján.